

Харківська кар'єра сербського філософа: духовні пошуки та життєві колізії Андрія Дудровича

Андрій Іванович Дудрович — один із тих професорів, що стояли біля витоків університетської філософської традиції в Харкові, поклали початок розвитку професійної філософії на території Слобідської України та вплинули на становлення духовності слобідсько-українського суспільства в першій третині ХІХ ст.

Народився А. І. Дудрович в 1782 р. (за іншими джерелами — 1783) в Угорщині, де нижчі класи гімназії закінчив у Кашаві, вищі — в Офені. У 1799 р. він вступив до Пештського університету, навчання в якому успішно завершив у 1803 р., отримавши, як на ті часи, досить солідну вищу освіту, й по тому ще протягом року вивчав угорське право в академії у Кашаві. Трудову діяльність Андрій Іванович розпочав у судовій королівській палаті в Пешті, де два роки (з 1804 р.) обіймав посаду присяжного нотаріуса. 1806 р. А. І. Дудрович отримав запрошення до Харкова.

На початку ХІХ ст. в українських гімназіях, реформованих із головних народних училищ, у зв'язку з розширенням програми навчання далеко не всі вчителі виявилися готовими забезпечити навчальний процес. Отже, освітні заклади потребували поповнення викладацького складу. За цих умов піклувальник Харківського навчального округу вирішив виписати кількох педагогів із-за кордону. Незважаючи на те, що гроші на дорогу були надіслані всім претендентам, у Росію приїхали тільки четверо, серед яких і А. І. Дудрович.

Харківський університет призначив Андрія Івановича на посаду вчителя природної історії, технології та комерції в Чернігівську гімназію. Пізніше він був переведений на посаду вчителя тих же предметів і латини в Харківську Слобідсько-Українську гімназію.

1813 р. А. І. Дудрович уже був помічником першого професора кафедри філософії Харківського університету І. Б. Шада, який вирішально вплинув на його долю й професійне становлення. Щоправда, Д. І. Багалій у своєму дослідженні «Досвід історії Харківського університету (за невиданими матеріалами)» стверджує, що «Павлович, Пилипович, Милинович, Дудрович... були по суті вчителями гімназій, введеними до університету не стільки

заслугами, скільки завдяки впливу свого земляка й заступника Стойковича» (1, с. 540), тобто тодішнього ректора.

Вступ Андрія Івановича на роботу до Харківського університету не проходив легко і являв собою один із перших (якщо не перший) відомий випадок конкурсного заміщення вакантної посади на кафедрі філософії. 16 червня 1813 р. на факультет була представлена записка І. Б. Шада, у якій він зазначав, що А. І. Дудрович протягом року, з дозволу факультету й Ради університету, з успіхом викладав в університеті курс філософії, а тому факультет повинен звернутися до Ради із проханням про балотування Андрія Івановича на посаду ад'юнкта на кафедрі філософії. Факультет вирішив клопотати перед Радою за кандидатуру А. І. Дудровича.

Проте 5 липня 1813 р. із проханням надати місце ад'юнкта кафедри філософії звернувся до Ради Університету Петро Любовський (вихованець Харківського університету, який у 1812 р. одержав ступінь магістра філософії та протягом 5 років цей предмет у гімназії). Думки членів факультету розділилися. Стосовно кандидатури А. І. Дудровича були висунуті наступні заперечення: робота, представлена А. І. Дудровичем («Positiones ex universa iure dungarico»), була написана шістьма авторами, і недостатньо характеризувала кожного з них окремо (Срезневський), являла собою «учнівську вправу» (Осиповський); ад'юнктом міг бути тільки доктор (Дегуров, Делявін), тому необхідно скласти докторський іспит (Дрейсінг, Гізі).

І. Б. Шад висловив наступні аргументи на користь А. І. Дудровича: 1) при виборі ад'юнкта варто керуватися параграфом 127, відповідно до якого в ад'юнкти обираються за особливим іспитом маістри й старші вчителі гімназій, що викладали в них протягом 3-х років, тоді як А. І. Дудрович 6 років працював викладачем гімназії; 2) він із великим успіхом читав філософію в університеті; 3) займався не тільки філософією, але і юриспруденцією, іншими науками; 4) Андрій Іванович прекрасно говорить і пише латиною, знає російську мову. На думку І. Б. Шада, знання А. І. Дудровича відрізняються «зрілістю» і «солідністю» (1, с. 620).

Незважаючи на ці доводи, Рада університету дозволила А. І. Дудровичу балотуватися на посаду ад'юнкта не раніше, ніж він витримає докторський іспит. Андрій Іванович звернувся до Ради із проханням про проведення конкурсу серед претендентів на посаду ад'юнкта. Ця пропозиція була прийнята, і 18 жовтня 1813 р. відбулися конкурсні випробування, у яких, на думку І. Б. Шада й інших членів факультету, А. І. Дудрович виявив себе більше підготовленим, ніж П. Любовський, відповівши на поставлені

запитання (як усні, так і письмові) дуже добре (optime). Після цього до Міністерства народної освіти було направлено клопотання про затвердження А. І. Дудровича на посаді ад'юнкта. Однак, перш ніж на підставі рекомендації І. Б. Шада (відповідно до якої кандидат «досить обізнаний у системах новітніх філософів: Канта, Фіхте й Шеллінга») затвердити Андрія Івановича на посаді ад'юнкта, Міністр запропонував університету «неупереджено доповісти йому, якої системи при викладанні філософських наук дотримується проф. Шад, так само як і Дудрович, а також — чи схвалює ці підходи університет», попереджаючи, що «з поглядами Міністерства освіти не може узгоджуватись поширення в навчальних закладах учення Шеллінга» (6, с. 32). Очевидно, пояснення Шада й відповідь університету задовольнили міністра, бо 24 серпня 1814 р. А. І. Дудрович був затверджений на посаді ад'юнкта по кафедрі філософії Харківського університету.

Плідна атмосфера навчального закладу сприятливо позначилася на професійному становленні А. І. Дудровича. Протягом 1812–1816 р. під керівництвом І. Б. Шада в університеті захистили докторські дисертації Гесс де Кальве, Хлапонін, Бразоль, Гриневич, Ковалевський, Любачинський, започаткувавши тим самим філософську школу, характеризуючи яку Д. І. Багалій відзначає, що насправді учні «не розвивали, а тільки повторювали філософські погляди свого вчителя, ... вони ніяк не могли звільнитися від його авторитету й перебували... у повній залежності від нього» (1, с. 682). Очевидно, у цьому ж контексті слід розглядати й докторську дисертацію А. І. Дудровича (захист її відбувся 1814 р.) «Про істинне поняття філософії і абсолютну необхідність її», що містила наступні основні положення:

1. Оскільки філософія за природою своєю є трансцендентальною наукою, то вона може бути відтворена тільки абсолютною діяльністю розуму.
2. Її органом та інструментом є так звана інтелектуальна інтуїція.
3. Основа очевидності, яку любить математика, похідна від тієї вищої очевидності, що впливає з природи філософії.
4. Принцип існування рівнозначний принципу пізнання.
5. Тому вчення філософії не може бути ідеальним без того, щоби разом з тим не бути й реальним.
6. Одна тільки філософія робить людину істинно освіченою.

7. Безпосередній початок всієї природи становлять певні первісні сили.
8. Нескінченна розмаїтість речей, що складають всесвіт, при існуючій єдності його може бути зрозумілою тільки з нескінченної розмаїтості в пропорції й ступені цих (первісних) сил.
9. Здорова філософія не може бути нічим іншим, як тільки пізнанням Бога.
10. Свобода є незаперечною, так само як і безсмертя душі.
11. Між доказами буття Бога онтологічний доказ, спростований Кантом, ми вважаємо найбільш філософським.
12. Вищий принцип всієї моральності — це закон розуму, бо він являє собою абсолютну гармонію.
13. Між юриспруденцією та вченням про моральність в абсолютному сенсі немає жодної різниці.
14. Природний стан людини обов'язково є й громадянський.
15. Ніяка держава не може бути здоровою, якщо не сопирається на подвійне законодавство — політичне і одночасно моральне.
16. Незалежність держав тільки відносна.
17. На мир, який Фіхте з Кантом називають вічним, можна сподіватися тільки за наявності домовленості між державами. (10, с. 45–47)

Дисертація А. І. Дудровича, на думку Д. І. Багалія, відрізнялася від інших «докладністю й самостійністю» (1, с. 685), посиланнями на джерела.

У 1815 р. А. І. Дудрович надрукував латиною актову промову «De studii academici natura». Згідно з нею, освіта має бути спрямована до того, щоб люди усвідомили, що весь світ є відображення Божества, а людина — вінець творіння, в якому Воно найбільш яскраво проявляється.

Після звільнення в 1816 р. першого професора філософії І. Б. Шада й висилки його за межі Росії творча активність і духовні пошуки А. І. Дудровича зазнали значної корекції. Як зауважує А. І. Введенський, усуненням І. Б. Шада з університету був зроблено «перший напад» на філософію (4, с. 40). У 1817 р. А. Н. Голицин поєднав Міністерство народної освіти з Відомством духовних справ, утворивши Міністерство духовних справ і народної освіти, з тією метою, «щоб християнське благочестя було завжди підґрунтям істинної освіти» (9, с. 250). Того ж року піклувальником

університету було призначено З. Я. Карнеєва. Він заступив на посаді С. О. Потоцького, якому досі вдавалося певною мірою стримувати тиск Міністерства і його прагнення обмежувати свободу викладання й досліджень.

Новий піклувальник, будучи віце-президентом Петербурзького біблійного товариства, бачив свою мету в християнській освіті й доклав усіх зусиль, аби створити відповідну атмосферу в університеті, при цьому позбуваючись небажаних професорів (як, наприклад, Т. Ф. Осиповського). За свідченням А. Рославського-Петровського, «у друкарні Харківського університету в 1817 р. тиражувалося циркулярне подання про те, що Святе Письмо має слугувати основою для викладання всіх наук» (7, с. 36). У листопаді 1818 р. в «Українському віснику», який видавався Харківським університетом, була опублікована промова ректора Варшавського університету А. Швейковського «Про необхідність поєднання з іншими наук богословських», у якій мета наук була визначена в такий спосіб: «По істині всі науки, скільки б їх не було і наскільки б не поширювалися їхні галузі, зручно дозволяють себе направляти до тієї мети, щоб розкриваючи перед нами видимі створені предмети, цим самим готувати нас до пізнання невидимого їх Творця» (8, с. 141).

Вищевказані обставини, зрозуміло, не могли не позначитися й на творчості А. І. Дудровича. 1818 р. він друкує в тому ж таки «Українському віснику» статтю «Про тваринний магнетизм», що, як зауважує Д. І. Багалій, мала «спіритичний» зміст (див. 2, с. 702). Ця публікація містила коротку історію магнетизму, опис деяких дослідів, що доводять його існування та можливість лікування у такий спосіб, а також характеристику основних ступенів тваринного магнетизму. Загалом у статті університетський професор виявив себе прихильником релігійного містицизму. Філософія тепер необхідна А. І. Дудровичу для пояснення явищ тваринного магнетизму. «Мені здається, — пише він, — що явища світла, теплоти, електрики та ін., і взагалі так звані динамічні, зокрема і явище тваринного магнетизму, можуть бути задовільно пояснені не інакше як на засадах новітньої Німецької Мета-Фізики — відомої взагалі під ім'ям Натуральної філософії. Її засновником є Шеллінг» (5, с. 128).

У 1819 р. А. І. Дудрович подав на факультет «Історико-критичний трактат про сучасний стан філософії», за який одержав звання ординарного професора. Цей твір не було надруковано і він зберігався у справах факультету в рукописному вигляді. Зі слів Ф. А. Зеленогорського, у ньому автор розкриває філософські

погляди таких послідовників Шеллінга, як Баадер, Шуберт та ін., «називає їх твердо... переконаними в божественності християнської релігії й далекими від того, щоб судити про богоодкровенні істини з точки зору природного розуму» (6, с. 33–34). За останнє десятиліття свого життя університетський професор філософії нічого не написав.

А. І. Дудрович, на жаль, не керував підготовкою кандидатських і докторських дисертацій (принаймні, такі відомості не наводяться в історичній літературі) і не мав змоги продовжити філософські традиції, закладені його вчителем І. Б. Шадам. Проте, він брав активну участь у науковому житті університету, був обраний у члени-асесори університетського «Товариства наук» (1816 р.). Виступаючи як неофіційний опонент І. Гриневича під час захисту його дисертації на здобуття ступеня магістра римської словесності (1819 р.), А. І. Дудрович виявляє свої глибокі знання не тільки в галузі філософії чи юриспруденції, але й у філології, підтверджуючи своє звання університетського професора.

Як бачимо, духовне життя А. І. Дудровича під впливом різних обставин еволюціонувало. Умовно в ньому можна виділити три етапи: доуніверситетський — час здобуття вищої освіти, зосередження інтересів у сфері юриспруденції, і два університетських — до звільнення Шада (дореакційний), коли зацікавлення концентрувалися навколо філософії, психології та права, і після висилки наставника (пореакційний), де його погляди наближаються до релігійної містики.

Викладацька діяльність А. І. Дудровича була надзвичайно інтенсивною та різноплановою. Він викладав російською мовою і латиною емпіричну психологію, логіку, вів практичні заняття з логіки, читав курс моральної філософії, історію філософії, вступ до загальної філософії, загальне природне право, природне право народів.

І. Б., який вступив до університету в 1824 р, у своїх спогадах пише: «Викладання А. І. за змістом предмету було серйозним, але зрозумілим, цікавим, теплим і нерідко захоплюючим... Я дожив його лекціями й записував старанно. Ми любили лагідно й добросердного професора...» (2, с. 1112).

У мемуарах студента Н. (навчався з 1828 р.), поміщених у газеті «Південний край» за 1883 р. охарактеризовано професора А. І. Дудровича як викладача на завершальному етапі його діяльності, за два роки до смерті. «Ми любили професора Дудровича за його бездоганне викладання, за його добре відношення до студентів і взагалі чесну сумлінну діяльність. Його лекції були

зразковими для свого часу. Незважаючи на сербську вимову й неправильні іноді звороти мови, професор захоплював своїх слухачів багатством думок, простотою і ясністю їх викладу. І він давав записки студентам, які служили їм керівництвом до вивчення філософії й природного права; але записки ці далеко не обіймали всього того, що чули ми з кафедри, і часто один параграф записок, що містив у собі небагато рядків, становив зміст цілої лекції професора. У своєму вступі до філософії, а інколи в окремих епізодах усього курсу, він знайомив нас із системами й початками сучасних корифеїв філософії — Лейбніца, Вольфа, Шеллінга й Гегеля. Аудиторія його завжди була переповнена слухачами всіх курсів і факультетів, не виключаючи і медиків» (2, с. 611).

Торкаючись інших сторін діяльності А. І. Дудровича в університеті, необхідно відзначити, що він у 1823 р. брав активну участь в упорядкуванні нумізматичного кабінету, а протягом 1823–1825 рр. входив до складу будівельного комітету Харківського університету, який організовував і керував будівництвом університетської бібліотеки.

Виконуючи обов'язки інспектора казеннокоштных (бюджетних) студентів, 1820 р. А. І. Дудрович розробив для них правила, в яких наголошувалося, що істинне просвітництво розуму, освіта «без релігії не мають і не можуть мати ніякої міцної основи, адже начало премудрості є страх Божий», а тому вихованці «повинні за єдину основу приймати благочестя й ревно вправлятися у всіх родах християнських чеснот» (2, с. 937).

У цей же час Андрій Іванович став одним з ініціаторів створення студентського біблійного товариства (перші збори його відбулися 21 грудня 1821 р.), метою якого було поширення Святого Письма. Д. І. Багалій, щоправда, приписує цю ідею А. Н. Голіцину, який очолював Міністерство народної освіти, та піклувальнику Харківського університету З. Я. Карнеєву. Підтримка ректора В. Я. Джунковського й участь А. І. Дудровича в організації цього товариства, на його думку, свідчить про те, що останні «до поглядів піклувальника пристосувалися» (2, с. 95). Така позиція професора пояснювалася наступними обставинами: 1) він був заляканий долею свого наставника І. Б. Шада; 2) переймався невизначеністю філософії як предмета університетської освіти; 3) Міністерство на той час збирало відомості про характер філософських поглядів Андрія Івановича; 4) стаття одного з його учнів — А. Склабовського — була охарактеризована як така, що не відповідає «духу істинної християнської освіти» (2, с. 92). Однак участь Дудровича в роботі студентського біблійного

товариства можна пояснити не лише необхідністю виконання обов'язків інспектора студентів, а й особистими переконаннями професора, що, як відомо, відрізнявся релігійним благоговінням. За свідченням А. Ф. Зеленогорського, «Дудрович вважав себе щирим християнином, глибоко переконаним у богоодкровенних істинах християнської релігії, які не вимагають з боку природного (naturalis) людського розуму будь-якого аналізу, щоб бути прийнятими» (6, с. 33). Студент Н. у своїх спогадах пише, що Андрій Іванович був католиком, «але кожного недільного дня і свята його можна було зустріти в нашій православної церкві, де з початку й до кінця церковної служби не припинялася й нічим не розважалася його побожна молитва» (2, с. 614). Таким чином, участь А. І. Дудровича в організації студентського біблійного товариства можна розглядати також як цілком узгоджену з його світоглядом і духовним світом.

Професор, вочевидь, був людиною дисциплінованою: тоді як зазвичай на зборах факультету секретарські обов'язки виконував один з ад'юнктів; Андрій Іванович залишався секретарем з 1815 по 1821 р., тобто навіть перебуваючи у званні ординарного професора. Тільки в червні 1821 р. він подав прохання про звільнення від цих обов'язків (див. 3, с. 11).

Кар'єра для А. І. Дудровича не була пріоритетною метою життя. Можна припустити, що сумлінна праця професора кафедри теоретичної й практичної філософії (як він її розумів) цілком задовольняла його амбіції. Жодні відомі факти не вказували на його прагнення посісти місце декана чи ректора. Навпаки, коли в 1824 р. закінчився трирічний термін перебування В. Я. Джунковського на посаді ректора й необхідно було обирати нового з числа десяти ординарних професорів, Андрій Іванович відмовився балотуватися. Проте в 1829 р. А. І. Дудрович таки був обраний ректором Харківського університету. Приймаючи цю посаду, він у листі до піклувальника А. А. Перовського писав, що він втілює «скоріше волю начальства, ніж бажання колег, які його обрали» (2, с. 193). Законослухняність професора А. І. Дудровича, здається, зіграла тут визначальну роль. Очевидно, посада ректора університету не обіцяла спокійного життя тому, хто її займав, не була настільки престижною, щоб «з повною ретельністю» виконувати ці обов'язки, адже попередній ректор І. Я. Кронеберг (за Д. І. Багалієм, «справжній університетський діяч, талановитий учений, професор і шляхетна людина») сам подав прохання про відставку, вважаючи таку роботу «втраченим часом» (2, с. 193).

А. І. Дудрович недовго перебував на посаді ректора. 25 травня 1830 р. він помер. За час його ректорства в університеті «дух університетської автономії серед професорів дедалі слабшав» (2, с. 323), тому що, на думку Д. І. Багалія, Андрій Іванович був покірним знаряддям піклувальника А. А. Перовського, який «не дуже сильно цікавлячись справами університету й округу», зумів продемонструвати «негативне ставлення... до університетського самоврядування» (2, с. 179).

Однак окремі факти свідчать, що А. І. Дудрович на посаді ректора проявляв самостійність і навіть принциповість, відстоюючи ідею послідовної освіти, виступаючи проти привілеїв чиновників. Ще 6 серпня 1809 р. імператор видав указ, відповідно до якого особи, що бажали одержати більш високі чини, але не мали належної освіти, мусили складати іспити особливому комітету університету. Тим, хто екзаменувався успішно, видавалися атестати. За роз'ясненням Міністерства народної освіти, до іспиту варто було б допускати тих, хто перебував на службі. Крім того, чиновникам дозволялося відвідувати університет як вільним слухачам, а потім складати екзамен на кандидатський ступінь. З приводу цього дозволу ректор А. І. Дудрович звернувся до піклувальника, доводячи, що, перш ніж допустити чиновників до відвідування університетських лекцій, необхідно «вимагати доказів їхньої шкільної підготовки» (2, с. 648).

У 1829 р. у Харкові було створено Римсько-католицьке товариство, до якого входило близько 60 викладачів і студентів Харківського університету. Головою його обрано Андрія Івановича. Як керівник товариства і ректор університету А. І. Дудрович клопотав перед Міністерством народної освіти про дозвіл на тимчасове використання університетської зали для богослужбових цілей. Проте піклувальник В. І. Філат'єв відмовив у цьому проханні, вказавши, що непристойно «мати в університеті католицьку церкву» (2, с. 410). Втім, згодом приміщення одного з будинків університету таки було відведено під католицький костьол.

Щодо особистого життя А. І. Дудровича студент Н. згадує, що професор «заслужив загальну повагу не тільки своїм викладанням, але й своєю особистістю, яка відзначалася високим моральним характером» (2, с. 814). Рано овдовівши, він жив майже відлюдкуватим життям, рідко з являвся у товаристві, «письменники всіх часів і народів були кращими його друзями». Про ту повагу й авторитет, якими користувався професор серед студентів університету, свідчать наступні факти: довідавшись

про безнадійний стан хворого Андрія Івановича, студенти всіх факультетів у недільний вечір прийшли до міського собору і, попросивши духовництво відслужити молебень про одужання хворого, взяли участь у цьому богослужбовому акті. Д. І. Багалій зазначає, що А. І. Дудрович «виділявся із середовища інших тодішніх професорів моральним впливом своєї особистості на учнівську молодь» (2, с. 816), адже своє особисте життя «улаштував так, що проповідь духовного начала релігійно-моральних ідей перебувала тоді в нього у відповідності з ним» (2, с. 816).

Вдячні студенти й викладачі університету власним коштом поставили на могилі А. І. Дудровича пам'ятник із таким написом: «Споруджено в 1836 році на місці, де спочивають смертні останки ректора Імператорського Харківського університету, філософії доктора, змоглядної й практичної філософії професора, колезького радника й кавалера Андрія Івановича Дудровича, що народився в 1783 році і передав, по здійсненні у світі земного шляху, дух у руки Спасителя свого 25 травня 1830 року».

І трішки нижче:

«Жив так, як учив».

Література:

1. Багалей Д. И. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). Том 1 / Д. И. Багалей. — Х.: Тип. и лит. Зильберга, 1894. — 1204 с.
2. Багалей Д. И. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). Том 2 / Д. И. Багалей. — Х.: Тип. и лит. Зильберга, 1904 — 1136 с.
3. Багалей Д. И., Чубинский М. Г. Юридический факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905) / Д. И. Багалей, М. Г. Чубинский. — Х.: Тип. «Печатное дело», 1908. — 313 с.
4. Введенский А.И. Судьбы философии в России / А. И. Введенский // Очерки истории русской философии / Сост., вступ. ст., примеч. Б. Емельянова, К. Н. Любутина. — Свердловск: Изд. Урал. ун-та, 1991. — с. 26–66.
5. Дудрович А. И. О животном магнетизме / А. И. Дудрович // Украинский вестник. — 1818 — ч. 9. — с. 125–138.
6. Зеленогорский Ф. А. Дудрович Андрей Иванович / Ф. А. Зеленогорский // Биографический словарь профессоров и преподавателей. Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805–1905) / под ред. М. Г. Халанского и Д. И. Багаля. — Х., «САГА», 2007. — с. 31–34.

7. Рославский-Петровский А. Русские университеты и «университетский вопрос» г-на Пирогова / А. Рославский-Петровский // Отд. отт. из Приб. и Харьк. губ. вед. — 1864. — 68 с.
8. Швейковский А. О. О необходимости соединения с прочими науками богословских / А. О. Швейковский // Украинский вестник. — 1818 — ч. 12. — с. 133–159.
9. Шпет Г. Г. Очерк развития русской философии / Г. Г. Шпет // Очерки истории русской философии / Сост., вступ. ст., примеч. Б. Емельянова, К. Н. Любутина. — Свердловск: Изд. Урал. ун-та, 1991. — с. 217–578.
10. DISSERTATIO INAUGURALIS DE PHILOSOPHIAE GENUINO CONCEPTU, NEC NON NECESSITATE EJUS ABSOLUTA QUAM AD GRADUM PHILOSOPHIAE DOCTORIS CONSEQUENDUM IN CAESAREA UNIVERSITATE, QUAE CHARCOVIAE CONSTITUTA EST, PUBLICE DEFENDENDAM, CONSCRIPSIT ANDREAS DUDROWITS — CHARGOVIAE, TYPIS UNIVERSITATIS, 1814–1847 p.

Пам'ятник А. Дудровичу. До нашого часу не зберігся.

